

RESSENYA

Pensar la antropología en clave posthumanista

Josep Martí Pérez y Begonya Enguix Grau (Eds. 2022)
Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas
308 p.

ISBN: 978-84-00-11037-6

Begonya Saez Tajafuerce

Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)
ORCID: 0000-0001-7326-4478

Pensar la antropología en clave posthumanista (2022 Madrid, CSIC) és un volum col·lectiu a càrrec de Josep Martí Pérez, investigador a la Institució Milà i Fontanals, del CSIC, i Begonya Enguix Grau, professora agregada de la UoC i directora del Grau en Antropologia i Evolució Humana. Els articles que integren aquest volum resulten i fan mostra de la recerca duta a terme en el si de dos projectes amb finançament del Ministerio de Ciencia y Economía: “El cuerpo y el género dentro del marco epistemológico conceptual del posthumanismo” i “Género y Postgéneros: cartografiando significados (para la transformación social)”, dirigits respectivament pel Josep Martí Pérez i per la Begonya Enguix Grau. El volum inclou onze articles a banda d'una presentació conjunta de les editores. Tots els articles estan dedicats a l'estudi i anàlisi de fenòmens humans, per donar-ne compte, per fer-ne explícita la complexitat i per establir relacions entre maneres de fer i de relacionar-se. Tots, per tant, duen a terme la tasca que esperem de l'antropologia.

Així, el llibre ofereix un ventall temàtic molt variat i aborda fenòmens paradigmàticament humans com ara l'amor, la relació amb els (altres) animals, la condició sexuada del cos, les pràctiques laborals, l'experiència religiosa o l'estatut de l'esport. Fins aquí, cap novetat en sentit estricte. Aleshores, quina és l'aportació del llibre? Quina innovació presenta? Què hi llegim que no esperem? La clau de volta, que despertarà l'interès no solament de tothom qui es dedica o qui se sent atret per l'antropologia, sinó també de tothom qui cerqui posar-se al dia amb relació a la transformació de les ciències humanes en general, més enllà de l'antropologia, rau en el repte metodològic que tots els articles posen en obra per tal com qüestionen l'existència d'allò que és paradigmàticament humà com a tal.

El volum té, en aquest sentit, un caràcter experimental, a més d'innovador, i aquesta és una de les seves majors virtuts, perquè és quan la innovació és experimentació que veritablement pot forjar una obertura i pot donar lloc a la transformació, és a dir, a l'emergència de quelcom nou en el si d'una disciplina acadèmica. En el cas que ens ocupa, la transformació de la disciplina es fa evident quan es formula la pregunta: com pot ser l'antropologia (que posa l'anthropos, l'humà, precisament) en el centre, posthumanista? No estem davant d'un oxímoron? El llibre fa valer la necessitat d'insistir en aquest oxímoron i fins i tot persistir-hi, perquè és indicatiu d'un desajustament epistemològic que ha estat amagat i que ara es fa evident i no només per a l'antropologia. Aquest oxímoron és senyal de la potència que el saber, la disciplina, el coneixement com a praxi guanya en la seva declinació crítica, com diria Michel Foucault.

Això que Foucault anomena "sabers subjectats" (savoirs assujettis) remet no a una, sino a dues accepcions alhora que mostren la tensió estructural - Foucault parla de paradoxa - constitutiva de tota forma i ús del saber. És en aquesta tensió on ell situa l'eficàcia de la crítica. Amb la primera forma i ús del saber "subjectat", Foucault es refereix a "continguts històrics que han estat sepultats en coherències funcionals o en sistematitzacions formals" (10-11). Pel que fa a la segona forma i ús del saber "subjectat", Foucault entén "quelcom del tot diferent": "tota una sèrie de sabers que es trobaven desqualificats com sabers no conceptuals, com sabers insuficientment elaborats: sabers ingenus, sabers jeràrquicament inferiors, sabers per sota del nivell de coneixement o de la científicitat requerida...I és gràcies a la reaparició del saber que jo anomenaria... 'saber de la gent' i que no és en absolut un saber comú, un sentit comú, sinó, ben al contrari, un saber particular, un saber local, regional, un saber diferencial, incapaç d'unanimitat...és gràcies a la reaparició d'aquests sabers desqualificats que es du a terme la crítica".

En aquest sentit, el llibre participa de l'impuls que el posthumanisme ha dut a qualsevol àmbit de coneixement o disciplinar tot fent operatius sabers desqualificats. D'una banda, precisament perquè trastoca la definició d'àmbit de coneixement en el sentit que el coneixement no emergeix ja d'una única demarcació disciplinar, tancada sobre si mateixa, aïllada, sinó que la producció i la transferència de coneixement, que, no ho oblidem, ho són de la vida i del món, tant si parlem de ciències experimentals com si parlem de ciències humanes, es juga en la relació entre disciplines. El posthumanisme du a terme, per tant, un primer desplaçament epistèmic en el sentit que la producció i transferència de coneixement passen a ser relacionals. El saber ho és de i en la relació. La relació té preeminència no només ontològica sinó també i en igual mesura, té preeminència epistèmica. Un segon desplaçament que du a terme el posthumanisme és d'ordre epistèmic encara que també polític, perquè concerneix el subjecte de coneixement i fins i tot, de manera prèvia, concerneix l'estatut del subjecte en oposició a l'objecte. Aquesta relació és també tensionada per tal com el subjecte entès com a individu no està aïllat del fet de conèixer que no li és indiferent. El fet de conèixer, com tot fer, com tota praxi, és afectada per les condicions materials en què s'esdevé: des del cos fins al medi, passant pel context social i econòmic. El fet de conèixer, el saber, resulta d'una coproducció en la qual una multiplicitat heterogènia d'agents és reconeguda - com en la digestió, per exemple.

El posthumà, diu Rosi Braidotti, marca una fractura i aquesta fractura ve donada per la trobada amb l'altre. La figura de l'alteritat és una figura que flueix i que, aleshores, desafia la representació a què es pleguen les propostes identitàries, perquè aquest altre és la figura que rosega en les ciències humanes l'humà com a tal, allò que és

paradigmàticament humà. L'antropologia és la disciplina que de manera més directa i extrema es veu afectada per l'altre i per la relació amb l'altre com a referent epistèmic primer. En aquest sentit és que Rosi Braidotti planteja la pregunta per quina mena de subjectes estem esdevenint i aquesta pregunta implica una altra, alhora, és a saber, quina mena de subjectes estem deixant de ser simultàniament? El llibre assumeix de ple aquesta pregunta i, instal·lat en la fractura que obre, fa evident que la condició posthumana diu de la condició humana en el sentit que diu de la seva crisi i diu d'una situació extraordinàriament fèrtil per al pensament i, en particular, per a les humanitats quan aquestes es veuen interpel·lades per altres àmbits de coneixement i, sobretot, per la tecnologia. El futur de l'antropologia i allò que en podem esperar com a disciplina es juga en cadascuna de les respostes que atenen a aquesta interpel·lació. Aquest volum col·lectiu és una mostra i alhora una confirmació que una nova antropologia ens espera.

© Copyright Begonya Saez Tajafuerce; 2023

© Copyright *Quaderns de l'ICA*, 2023

Fitxa bibliogràfica:

Saez Tajafuerce, B. (2023). Ressenya. Pensar la antropología en clave posthumanista. *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, 39 (2), 359-361 [ISSN 2385-4472]